

Arheološko-konzervatorska istraživanja srednjovjekovnog burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2007.

Archaeological-Conservation Research of The Medieval Vrbovec Castle in Klenovec Humski in 2007

Tatjana Tkalčec

Primljeno/Received: 28.02.2008
Prihvaćeno/Accepted: 03. 04. 2008

U 2007. g. nastavljena su sustavna arheološko-konzervatorska istraživanja srednjovjekovnoga burga Vrbovca u Klenovcu Humskom. Precizna istraživanja, s prosijavanjem ukupno iskopane zemlje, odvijala su se na zapadnome i istočnom dijelu lokaliteta. Konzervatorski radovi obavljani su na pregradnom zidu između sjeveroistočne prostorije i dvorišta te na dijelu istočnoga obodnog zida burga.

Ključne riječi: burg, 13.-15. st., profana arhitektura, gotika, arheološka istraživanja, konzervacija arhitekture, Klenovec Humski, Hrvatsko zagorje

Key Words: castle, 13th – 15th century, profane architecture, Gothic period, archaeological research, conservation of architecture, Klenovec Humski, Hrvatsko Zagorje

Uvod

U razdoblju od 14. do 25. svibnja te od 4. do 13. rujna 2007. Institut za arheologiju nastavio je sustavno arheološko-konzervatorsko istraživanje nalazišta Plemićki grad Vrbovec (*Veliki Gradiš, Veliko Gradišće* u Klenovcu kraj Huma na Sutli), poznatog temeljom povijesnih vrela u razdoblju od 1267. do 1497. godine.¹

Projekt *Plemićki grad Vrbovec* odvijao se do 2007. godine u sklopu znanstvenog projekta *Srednjovjekovno arheološko nasljeđe Hrvatske (5-16. st.)*, čiji je voditelj prof. dr. sc. Željko Tomičić, ravnatelj i znanstveni savjetnik Instituta za arheologiju, koji je i započeo arheološka istraživanja lokaliteta još 1987. godine.² Od 2007. godine ovaj projekt se odvija u sklopu znanstvenog projekta pod nazivom *Srednjovjekovno naseljavanje sjeverne Hrvatske u svjetlu arheoloških izvora*, čija je voditeljica dr. sc. Tajana

Sekelj Ivančan, viša znanstvena suradnica Instituta za arheologiju. Novčana sredstva za arheološka istraživanja i konzervaciju zidova osiguralo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, a veliku je pomoć i novčanu potporu pružila Općina Hum na Sutli te Krapinsko-zagorska županija. Arheološka istraživanja usredotočena su ciljano na ona područja koja je potrebno istražiti kako bi se mogla obaviti konzervacija zidova. Konzervatorski zahvati obavljani su u onom obujmu koliko su to dopuštala osigurana sredstva, a sastojali su se od konsolidacijskih radova na zidovima SJ 066, SJ 055 i 065. Zidarske poslove obavljala je tvrtka „Arhitekton“ iz Poredja, vlasnika obrta Stanislava Štrukleca. Svi su radovi obavljani u dogovoru s nadležnim Konzervatorskim odjelom u Krapini.

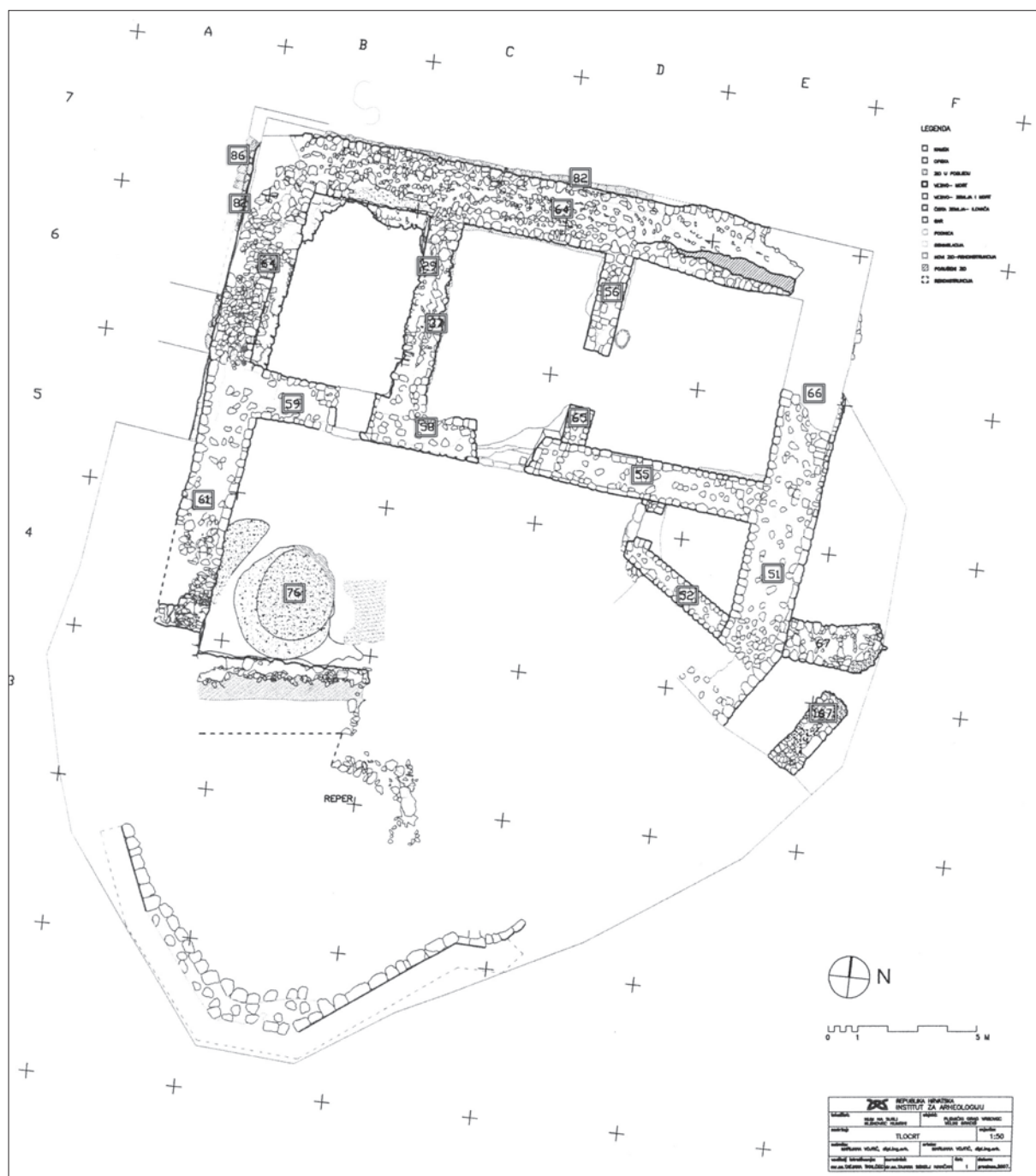
Svi stupnjevi arheološko-konzervatorskih istraživanja dokumentirani su u službenoj dokumentaciji Instituta za arheologiju, a popraćeni su digitalnim fotografijama, dijapozitivnim snimcima i nacrtom dokumentacijom te snimljeni totalnom geodetskom stanicom i obrađeni u programu AutoCAD. Dokumentacija je nastavljena na istraživanja 2001-2006. godine. Zabilježeno je 40 novih stratigrafskih jedinica (SJ 131 - SJ 170: zidovi, slojevi, zasipi, ukopi i zapune). Ukupno je uvedeno 77 vrećica s nalazima keramike, pećnjaka, staklenih i metalnih predmeta (željeznih kovanih čavala i drugih predmeta) (N 408 – N 484). Zabilježeno je 55 vrećica uzoraka životinjskih kostiju, ugljena te zemlje (U 212 – U 266). U obrazac posebnih nalaza upisano je 16 nalaza (PN 402- PN 417: keramičke čaše, uljanice, željezne strelice, klesani kamen).

Arheološka iskopavanja

Precizni arheološki radovi odvijali su se na prostoru brižljivo odabrane sonde u sjeverozapadnome dijelu lokaliteta uz zid SJ 062, na površini od 32 m², te na sjeveroistočnome dijelu lokaliteta (istočno od SJ 066, SJ 051 i SJ 050) na površini od 60 m² (sl. 1).

1 Arheološka istraživanja obavljena su od 14. do 25. svibnja, tijekom 10 radnih dana. Stručni dio ekipe činile su: voditeljica mr.sc. Tatjana Tkalčec i zamjenica dr.sc. Tajana Sekelj Ivančan iz Instituta za arheologiju, a pomoć su pružila petorica radnika iz Klenovca Humskog, Huma na Sutli i okolnih mjesta. Izmjeru i nacrtu arhitektonsku dokumentaciju (tlocrti i pogledi na zidane strukture) u računalnom programu AutoCAD obavila je vanjska suradnica d.i.a. Marijana Vojtić. Sa zidarskim radovima se započelo 4. rujna, a zgotovilo 13. rujna 2007. Stručnu ekipu činile su: voditeljica T. Tkalčec i zamjenica voditeljice T. Sekelj Ivančan. Zidarske poslove obavljalo je 7-9 djelatnika (zidara i pomoćnika) tvrtke „Arhitekton“ iz Poredja, vlasnika Stanislava Štrukleca. Zaštitni radovi na lokalitetu 2007. g. regulirani su ugovorom (Ur. br. S97/2007) od 30. kolovoza 2007. sklopljenim između Instituta za arheologiju i obrtnika Stanislava Štrukleca, vlasnika tvrtke „Arhitekton“, Poredje 50/1, Hum na Sutli, čija je ponuda za izvođačke radove bila najpovoljnija od zaprimljenih.

2 Arheološka istraživanja lokaliteta odvijala su se pod vodstvom dr. sc. Željka Tomičića 1987, 1994. te 2001-2004. godine tijekom kojih je istražen interijer sjevernoga dijela burga, zatim djelomično dvorišni prostor, a naznačen je i tloris burga (Tomičić et al. 2001, 262, sl. 8, sl. 9; Tomičić et al. 2003a, 172; Tomičić et al. 2003b, 135, sl.1; Tomičić, Tkalčec 2005a, 69, sl. 2). Vodstvo nad zaštitnim radovima na konzervaciji zidova 2004. te vodstvo arheološko-konzervatorskih istraživanja 2005, 2006. i 2007. preuzela je autorica ovoga teksta, a projekt je usmjeren na konzerviranje istražene arhitekture te arheološki iskop onih površina koje je bilo potrebno istražiti kako bi se nesmetano mogli izvesti konzervatorski radovi (Tkalčec 2004, 15-17; Tomičić, Tkalčec 2004, 138-139; Tomičić, Tkalčec 2005a, 70, sl. 4; Tomičić, Tkalčec 2005b, Tkalčec 2006a, Tkalčec 2006b, Tkalčec 2007a, Tkalčec 2007b).



Sl. 1. Klenovec Humski-Plemićki grad Vrbovec, arheološko istraživanje 2007. g. (crtež i snimak d.i.a. Marijana Vojtić)

Fig. 1. The Medieval Vrbovec Castle in Klenovec Humski, archaeological exploration 2007 (Drawing d.i.a.: Marijana Vojtić)

ZAPAD

Cilj radova na zapadu bio je istražiti izgled temeljne stope zida SJ 062 radi završetka konzervatorskih radova na uglu burga pri spoju zidova SJ 062 i 064 i rekonstrukcije temeljne stope. Pri tome su u odabranoj sondi izvođeni precizni radovi s prosijavanjem ukupnoga iskopanog materijala zbog složene stratigrafije te visokog značaja kulturnih slojeva. Sonda je istražena do živca i dala je značajne spoznaje o najstarijim slojevima burga, međutim, nije dobiven očekivani rezultat glede izgleda temeljne stope. Živac je ovdje bio visoko te je zid burga neposredno sjeo na njega i nije bilo potrebe dizanja više temeljne stope. Zaključeno je da se na otkrivenome zapadnome potezu uza zid SJ 062 neće moći dobiti izgled temeljne stope burga jer je prirodna stijena na tome dijelu bila visoko istaknuta. Za rekonstrukciju izgleda sjeverozapadnog ugla burga, osobito izgleda načina veza iznad temeljne stope, potrebno je pričekati dok se ne istraži neki drugi ugao, nadamo se jugoistočni. U slučaju da se ni tamo ne

postignu arheološki rezultati, rekonstrukcija će se moći obaviti na temelju analogija na sličnim lokalitetima, ali tek u onome trenutku kada će Plemićki grad Vrbovec biti detaljno arheološki obrađen i analiziran te kad će biti arheološki uspostavljene faze njegove slojevitosti.

Sonda na zapadu postavljena je unutar kvadranta □ A6 i □ A5, a iznosila je 4 m u smjeru zapad (padina) – istok (uz zid SJ 062), odnosno 2 m u smjeru S-J. Istraživanje sonde na zapadu lokaliteta u □ A5/A6 obavljano je izuzetno precizno i pažljivo. Kompletna zemlja iz iskopa provjerena je magnetom i prosijana na situ. Istražen je tanak sloj žute gline obilježen kao SJ 091 još 2006. godine te je razlučen sloj gline neposredno ispod njega. Daljnjim iskopavanjem ustanovljeno je da se na ovoj površini izmjenjuju slojevi „sterilne“ gline i kulturni slojevi s nalazima. Svi su slojevi vrlo tanki, ponegdje tek po 3 cm, a drugdje i po 15 cm, ovisno je li sloj očuvan na ravnoj površini ili pak na



Sl. 2. Klenovec Humski-Plemički grad Vrbovec, ukopi stupova u živoj stijeni u zapadnoj sondi (□ A5/A6) uz zid SJ 062 (snimila T. Tkalčec)

Fig. 2. The Medieval Vrbovec Castle in Klenovec Humski, holes for the pillars in solid rock in the western trial trench (□ A5/A6) alongside the wall SJ 062 (Photo: T. Tkalčec)

padini te je li na padini nestao, odnosno „iscurio“ ili se upravo suprotno, zadržavao, ako je kakav kamen niže zadržavao klizanje slojeva niz strminu. Prosječno možemo reći da su slojevi debljine 5-10 cm. Unutar njih zamijećeni su ostaci okomito zabijanih stupova. Ponekad su to stupovi kružnih presjeka, a ponekad grede kvadratičnih presjeka. Ukoliko su zamijećeni u gornjim slojevima, dimenzije su im veće, oblici kružni ili kvadratični, a ukoliko su zamijećeni u samome živcu, dimenzije su im puno manje i kružnog su oblika, daju dojam ubodenoga kolca, odnosno možda zašiljenog vrha grede (sl. 2). Prva pojava stupova i greda na toj površini zamijećena je još 2006. g. Najgornji sloj žute gline SJ 091 (▼ 291,33) ležao je ispod kulturnog sloja SJ 090, rahle smeđecrne ilovače, bogatoga kasnosrednjovjekovnim nalazima. U tom sloju žute gline SJ 091 zamijećeni su okomiti stupovi i vodoravno polagane grede (SJ 092), odnosno njihovi ostaci. Iskopavanjem dubljih slojeva može se sa sigurnošću reći da se pojedinim stupovima nije moglo ući u trag u svim naizmjeničnim slojevima žute gline, odnosno tamne humusne zemlje.

Ispod sloja gline SJ 091 zabilježen je još jedan sloj gline – SJ 131 (▼ 291,21). Razlučivanje se sastojalo na temelju jače zapečenih površina, no moguće je da SJ 091 i SJ 131 predstavljaju istu vremensku sekvencu, odnosno istodobnu ljudsku akciju. Ispod sloja žute ilovače SJ 131 nalazio se sloj smeđe rastresite zemlje SJ 134 (▼ 291,09). U njemu su pronađeni ulomci keramičkih posuda, točnije kuhinjskih lonaca, tri ulomka stolnog posuda (dva ulomka crveno pečene posude s bijelom engobom te ulomak narebrenog vrata posude ili narebrene noge čaše s crvenim slikanjem vodoravnih linija između rebara), zatim nešto stakla, željezni čavli i spojnica, kao i sporadični ulomci opeke i brojni nalazi životinjski kostiju. Od posebnih nalaza u sloju je pronađena jedna fragmentirana keramička uljanica - PN 417. Ispod sloja SJ 134 zamijećen je još jedan kulturni sloj – SJ 135

(upitno je ovdje radi li se zaista o neposrednom taloženju dva kulturna sloja jedan na drugi ili je možda interfacijes – sloj gline bio toliko tanak da je tijekom vremena nestao i postao nevidljiv). SJ 135 (▼ 291,02) je sivosmeđi rastresiti sloj s mnoštvo materijala te puno sitnijih i krupnijih komadića ugljena. U njemu su pronađeni ulomci kuhinjske keramike, nekoliko malih željeznih čavala (dužina 4 cm) i jedan željezni predmet amorfne oblika, životinjske kosti te sporadični ulomci opeka. Zamjetna je velika prisutnost ugljena. Zamjetna je i velika koncentracija oštrobriđnoga sitnoga kamenja, osobito uz zid SJ 062. Kasnije se ispostavilo da taj sitni kamen potječe od neposredne blizine žive stijene koja se trusila. Ispod SJ 135 registriran je sloj crvenkastoga oštrobriđnoga kamenja sa smečkastim humusom SJ 137 (▼ 290,93). U njemu su pronađeni ulomci kuhinjskih lonaca, životinjske kosti, kovani željezni čavao dužine 6,4 cm te još nekoliko vrhova čavala. Ispod SJ 137 nalazio se naboj žute ilovače SJ 139 (▼ 291,02). Uza zid SJ 062 nije ga bilo, počinje se stvarati u A6b uz jug iskopa i uglavnom se prostire subkvadrantom A6a. Unutar njega zamijećena mrlja grede smjera istok-zapad SJ 154/155. U sloju je pronađeno nešto keramike. Unutar grumena žute gline SJ 139, a već na kontaktu sa sljedećim kulturnim slojem SJ 140, na padini sonde pronađen je keramički pršljen PN 409. Ispod tog naboja žute gline SJ 139 nalazio se smeđi rastresiti kulturni sloj sa sitnim oštrobriđnim kamenjem SJ 140 (▼ 290,95). U njemu je bilo ugljena, zatim ulomaka stakla te opeka, ali sporadično. U većoj količini su pronađeni ulomci kuhinjske keramike te životinjske kosti. Uza same temelje zida 062 sloj SJ 140 nije razlučen. Ispod njega je ležao sloj žute gline SJ 141 koji je, u stvari, kronološki predstavljao prvi naboj glinom. Uglavnom u slojevima gline ni nema nalaza, već oni pri iskopavanju „iskaču“ iz kulturnih slojeva koji su u neposrednom kontaktu s glinom. Unutar SJ 141 (▼ 290,84) na zapadu, na padini razlučen je ukop grede SJ 162/163. Ispod sloja gline SJ 141 ležao je sivosmeđi kulturni sloj SJ 164 (▼ 290,85 na istoku - 290,22 na zapadu) koji, kako će se ispostaviti, predstavlja prvi kulturni sloj na ovome mjestu, nataložen na sam kamen živac. Unutar njega pronađeni su ulomci kuhinjske keramike i životinjske kosti.

Preostaje nam iznijeti pokušaj preliminarnog sagledavanja arheološke situacije zatečene na zapadu u sondi iz 2007. g. Činjenica je da se ovdje nalazila neka drvena konstrukcija, kao što je i činjenica pojave naizmjenične izmjene humusnih kulturnih i glinastih, sterilnih slojeva. Važan je i podatak da su pojedini stupovi bili preslojeni slojem žute gline. Pri tome nije upitna situacija u kojoj je stup zamijećen u gornjim slojevima, a ne seže u donje slojeve niti do živca. Ono što je značajno jest to da je na više mjesta pronađen tek donji dio stupa/kolca, njegov šiljak te da je u nekom trenutku zatrpan žutom glinom! S obzirom da su svi slojevi vrlo tanki, takva stratigrafska situacija sugerirala bi da je netko namjerno uklonio drvene kolce/stupove ili ih posjekao, a čitavu površinu prekrpio slojem gline, te da je takav postupak opetovan u više navrata. Međutim, teško je naslutiti mogući motiv takvim akcijama, stoga je vjerojatnije da se ovdje radi o dužem vremenu taloženja kulturnog sloja, vremenu u kojem pojedini okomito ubodeni kolci uspiju istrunuti ili se zbog lošeg stanja uklone te, kada dođe do sljedećeg niveliranja površine nabojem od žute gline, mjesta tih stupova potpuno su negirana. Naravno, ovdje i dalje ostaje upitno o kakvoj se to konstrukciji na tome dijelu radilo, koja je zahtijevala konstantno popravljavanje i (ili?) učvršćivanje nabojem od gline. I zašto se ista tehnika nanošenja upotrebljavala tijekom duže vremena, ukoliko se zaista radilo o dugotrajnome procesu? Arheološka analiza iz kulturnih slojeva te apsolutnodatacijske metode (C14) odgovorit će na kronološko pitanje. Detaljna obrada nacrtne dokumentacije i analiza položaja svih stupova na višim i nižim razinama na istraženoj površini još nije zgotovljena. Zaključke o funkciji ove drvene konstrukcije uz bedemski zid burga nije moguće donositi dok se nalazi ne obrade i datiraju te dok se ne istraži lokalitet i svi slojevi do samoga živca i na nekim drugim položajima izvan bedemskog plašta burga.



Sl. 3. Klenovec Humski-Plemički grad Vrbovec, završna situacija istraživanja 2007. g. u □ F5-F3, pogled sjever-jug (snimila T. Tkalčec)

Fig. 3. The Medieval Vrbovec Castle in Klenovec Humski, final situation after researches in 2007 in □ F5-F3, the north-south view (Photo: T. Tkalčec)

ISTOK

Na istoku su nastavljena iskopavanja na površini uz istočni obrambeni zid, odnosno njegove segmente SJ 066 i SJ 051. Velikim dijelom tu se radilo o uklanjanju debeloga humusnoga šumskog sloja. Uz, za Plemički grad Vrbovec, uobičajene poteškoće pri istraživanju zbog ogromnih panjeva i korijenja bukvi, dodatnu poteškoću je predstavljao položaj iskopa nad strmom padinom nad samom prometnicom. Stoga su rađene drvene brane kako ne bi došlo do slučajnog pada kojega kamena na cestu.

Ispod humusa SJ 001 naišlo se na nejednoliko očuvane slojeve. Kompletan materijal prosijavan je na situ. U slojevima su pronađeni ulomci keramičkih posuda, pećnjaka, rjeđe stakla te kovani željezni čavli i životinjske kosti. Na južnijim površinama zabilježen je ispod humusa sloj SJ 165 (▼ 290,93). Sjevernije, pak, ispod humusa je zabilježena mrlja SJ 170 (▼ 290,96) koju opet, možda, treba dovesti u vezu s crvenom paljevinom na jugu, na segmentu istočnog zida SJ 050. Taj dio nije otvoren ove godine već je sloj zamijećen nakon struganja i čišćenja južnog profila koji je ovdje nastao iskopom sonde iz probnih iskopavanja još 1987. g. Tom prigodom otkriven je zid SJ 054. Upravo na tu južnu liniju iskopa iz 1987. godine i mi smo se ove godine vezali, kako bismo, iskopavajući dublje slojeve, dobili kontrolni profil za očitavanje slojeva.

Ovogodišnje istraživanje toga prostora definiralo je strukturu SJ 067 za koju se prije smatralo da je potpornjak. Pokazalo se da se radi o zidu čiji gabarit i smjer nije još potpuno definiran. Otkriveno je i postojanje još jednoga zida koji smjerom (J-S) prati istočni bedemski plašt burga - SJ 167. Zid SJ 167 u kvadrantu ▼ E3/F4 smjera je S-J; vezivo mu je žuti malter, širina 1,17-1,14 m; vrh zida zamijećen je ispod SJ 001, ali i ispod crne paljevine SJ 166 (sl. 3).³ Kako su istraživanjem na ovome dijelu obuhvaćeni tek slojevi nakon što je grad bio srušen (slojevi paljevine i gorvine leže na razrušenome gradu, odnosno zidovima

i na sloju ruševine SJ 003), tek će daljnja iskopavanja donijeti jasniju sliku o dataciji zida SJ 167, kao i o funkciji prostorija ili, bolje rečeno, zidom omeđenih prostora zamijećenih na istoku izvan jezgre burga. Sloj crne paljevine SJ 166 (▼ 290,65) nalazi se ispod SJ 165, a leži na SJ 003. Od posebnih nalaza u sloju SJ 166 je pronađen ulomak keramičke čaše PN 412. Ispod te paljevine se nalazi rastresiti vlažni miješani malterasti sloj SJ 168, koji leži na sljedećem sloju crne paljevine SJ 169. Od posebnih nalaza u njemu je pronađen ulomak keramičke čaše PN 414 te željezna klamfa, odnosno spojnica PN 415.

Od posebnih nalaza arhitektonske građe pronađeno je više ulomaka kamenih okvira vrata ili prozora, i to unutar sloja humusa SJ 001 (PN 410, PN 412 i PN 416) te unutar sloja ruševine SJ 003 (PN 406, PN 407, PN 408). Zanimljivo je istaknuti kako se na pojedinim primjercima ovih gotičkih arhitektonskih dekorativnih elemenata pronađen originalan, očuvan namaz bijele žbuke (npr. na PN 407).

Konzervatorski radovi

Obavljeni su konzervatorski, odnosno konsolidacijski radovi na zidovima SJ 066 (dozidivanje i završna kapa), SJ 065 i SJ 055 (fugiranje lica, konsolidacija i završna kapa). Veće zahvate nije bilo moguće obaviti u okviru financijskih raspoloživih sredstava.

Vezivno sredstvo (produženi vapneni mort) sastojalo se od sipine (<4 mm) iz lokalnoga kamenoloma kraj Pregrade, vapna i cementa i to u omjeru (1:3:6 – cement:vapno:sipina). Korišten je kamen sa samoga lokaliteta. Završna kapa izrađena je pomoću hidrauličnog vapna Calx Romano i to u omjeru 1:2 (Calx Romano:sipina). Calx Romano su fugirana lica zidova i to izvorni srednjovjekovni dijelovi. Za fugiranje lica načinjena je čvršća smjesa od Calx Romana (omjer 1:1). Fugiranju izvornih zidova bilo je nužno pristupiti zbog lošeg stanja zida i žbuke. Prije radova zidovi su očišćeni, isprani miniwashom. Tijekom

3 Na zapadu je očuvan na ▼ 290,63-290,47 m, a na istoku se obrušavao pa je očuvan na ▼ 290,15 m; u njega je na istoku ugrađen veliki kamen dimenzija 30x74 cm, a na tome mjestu širina istraženog dijela zida iznosi tek 98 cm.

radova njegovalo se žbuku polijevanjem vodom. Poštivao se izvorni način gradnje. Nekonzervirani zid SJ 054 primjereno je zaštićen tijekom zimskoga razdoblja geotekstilom, najlonima, folijama, plastičnim pokrivalima i drvenim paletama, te čeka sljedeću sezonu arheoloških i konzervatorskih radova.

Literatura

- Tkalčec T., 2004, Konzervatorski radovi na srednjovjekovnome Plemićkom gradu Vrbovcu u Klenovcu Humskom 2004, Hrzag X./3-4, Krapina prosinac 2004, 14-18.
- Tkalčec T., 2006a, Plemički grad Vrbovec, HAG, 2/2005, Zagreb, 142-143.
- Tkalčec T., 2006b, Plemički grad Vrbovec kraj Klenovca Humskog – arheološko-konzervatorska istraživanja 2005, AIA, II, Zagreb, 85-89.
- Tkalčec T., 2007a, Plemički grad Vrbovec kraj Klenovca Humskog – arheološko-konzervatorska istraživanja u 2006. godini, AIA, III, Zagreb, 70-74.
- Tkalčec T., 2007b, Plemički grad Vrbovec, HAG, 3/2006, Zagreb, 162-163.
- Tomičić Ž., Tkalčec T., Dizdar M., Ložnjak D., 2001, Veliki Gradiš, Veliko Gradišće - plemički grad Vrbovec kraj Huma na Sutli (Stanje istraživanja 2001. godine), PrilInstArheolZagrebu 18, Zagreb, 253-274.
- Tomičić Ž., Tkalčec T., Dizdar M., Ložnjak D., 2003a, Plemički grad Vrbovec kraj Huma na Sutli (istraživanje godine 2002), ObavijestiHAD 35(2003)1, Zagreb, 171-174.
- Tomičić Ž., Dizdar M., Ložnjak D. 2003b, Plemički grad Vrbovec kraj Huma na Sutli. Rezultati istraživanja godine 2003, ObavijestiHAD 35(2003)3, Zagreb, 134-139.
- Tomičić Ž., Tkalčec T. 2004, Plemički grad Vrbovec kraj Huma na Sutli 2004, ObavijestiHAD 36(2004)3, Zagreb, 137-140.
- Tomičić Ž., Tkalčec T. 2005a, Plemički grad Vrbovec kraj Klenovca Humskog – arheološko-konzervatorska istraživanja 2004, AIA, I, Zagreb, 67-72.
- Tomičić Ž., Tkalčec T. 2005b, Plemički grad Vrbovec, HAG 1/2004, Zagreb, 98-99.

Summary

In the period between 14th and 25th May and from 4th to the 13th September 2007 the Institute of Archaeology continued a systematic rescue excavation of the Plemički grad Vrbovec site (Veliki Gradiš, Veliko Gradišće in Klenovec near Hum na Sutli), known in historical sources from 1267 until 1497 (Fig. 1).

Precise archaeological excavations took place on a carefully chosen trench in the north-western part of the site, alongside the wall SJ 062, on an area of 32 m² and on the north-eastern part of the site (east of SJ 066, SJ 051 and SJ 050), on an area of 60 m².

The aim of the research on the western side was to explore the foundations of the wall SJ 062 in order to complete conservation works on the corner of the castle where the walls SJ 062 and 064 meet, and to reconstruct the foundations. The work conducted in the trial trench was very precise, with the sifting of excavated soil due to complex stratigraphy and a great importance of cultural layers. The trial trench has been explored all the way to the bedrock providing important insights into the oldest layers of the castle. However, we did not get the expected result with respect to what the foundations looked like. The bedrock here was high and the wall of the castle simply sat on it abolishing the need to construct a higher foundation.

The trial trench on the west was situated between the quadrants A6 and A5 and measured 4 m in the direction west (slope) – east (alongside the wall SJ 062) and 2 m in the direction north-south. We determined that on this area the layers of "sterile" yellow clay and cultural layers with finds interchange. All the layers are very thin, somewhere only 3 cm, elsewhere 15 cm, depending whether the layer is preserved on a flat area or on a slope where it is likely to thin out or disappear. On the other hand under the same circumstances it may have thickened, if a stone has kept the layers from sliding downhill. On the average, we can say that the layers were 5 – 10 cm thick. Inside them we noticed the remains of vertical pillars. Sometimes the pillars are round in cross-section, sometimes these are rectangular beams. Their dimensions are greater in the upper layers. In the bedrock their dimensions are much smaller and the cross-section is round, giving an impression of a stick stuck into the ground or maybe a pointed tip of a pole (Fig. 2). It is undeniable that a wooden construction stood here, and that for some reason the layers of yellow clay were deliberately placed on top of sedimented cultural layers. Further archaeological explorations are necessary to explain this phenomenon.

On the eastern side the excavations were continued on an area alongside the eastern defensive wall, specifically its segments SJ 066 and SJ 051. Below the humus of SJ 001 we found layers in different state of preservation. The entire material was sifted through a screen. The cultural layers yielded fragments of pottery, tiles, occasional piece of glass, forged iron nails and animal bones. Chronologically, they belong to the earliest phases of habitation on the site. This year's exploration of this area defined the structure SJ 067 which was formerly thought to be a buttress. It turned out to be a wall whose dimensions and direction are still not completely defined. Another wall has been discovered which runs alongside the eastern bulwark of the castle in the north-south direction – SJ 167 (Fig. 3).

We conducted conservation and consolidation works on the walls SJ 066 (wall extension and final cover), SJ 065 and SJ 055 (pointing of the face, consolidation and final cover).